

בילאל, נער, כפר בלתי מוכר

תחקיר וכתבה: ברברה סבירסקי. על הנתונים: אתי קונור-אטיאס (מקורות הנתונים בידי המחברת). עריכה: ד"ר שני בר-און ממן | נובמבר 2021

רקע

בילאל הוא נער בן 16. הוא מתגורר ביישוב קטן ובלתי מוכר שנבנה על אדמה באחזקתה של משפחתו המורחבת, סמוך לאחת מהעיירות הבדואיות שהוקמו על ידי המדינה. הוא השני מתוך שמונה ילדים במשפחה. אבא שלו עובד כמכונאי במוסך בבאר-שבע ואמא שלו עקרת בית. אחיו הגדול עובד עם אביו במוסך.

בילאל לומד בכיתה 'ב' בבית ספר תיכון המצוי באחד היישובים המוכרים, הקרוב ביותר למקום מגוריו. הוא הראשון במשפחתו המורחבת ללמוד בתיכון, ועל כן מהווה מודל לאחים הצעירים. בילאל מגיע לבית הספר באוטובוס האוסף נערים ונערות גם מיישובים אחרים ומסיע אותם לבתי ספר ביישובים המוכרים. מקום האיסוף הוא כעשר דקות מהבית. לעיתים האוטובוס מקדים ובילאל מפספס אותו; אז עליו ללכת לבית הספר ברגל כשלושת רבעי שעה, ובימי גשם צריך לחצות נחל בדרך. בדרך כלל הוא נאסף מוקדם ומגיע לבית ספר בשעה שבע בבוקר במקום בשעה שמונה, מועד תחילת יום הלימודים. בדרך חזרה, האוטובוס אוסף את בילאל לא בשעת סיום הלימודים אלא בשעה שלוש אחרי הצהריים. אם מזג האוויר סביב, בילאל מעדיף לחזור הביתה ברגל במקום לעשות את כל הסיבובים הארוכים.

עד מגפת הקורונה בילאל היה תלמיד טוב מאוד, עם מוטיבציה גבוהה להצליח בלימודים. זה לא דבר מובן מאליו, שכן המכשולים ללמידה הם רבים. עם שבעה אחים, הוא התקשה למצוא פינה שקטה בה יוכל להכין את שיעוריו. מאמציו להצטיין בלימודיו ולהשלים את כל מטלות בית הספר גרמו לעיתים למריבות בין האחים.

שאיפתו הייתה להמשיך את לימודיו אחרי התיכון כדי להיות רופא שיניים, מקצוע בו לדעתו יוכל להתקדם ולהתפרנס בכבוד – וגם לסייע לבני משפחתו הסובלים מבעיות שיניים רבות. המורים והמורות של בילאל, רובם בדואים, אוהבים את תלמידיהם ותלמידותיהן ועושים כמיטב יכולתם לקדם אותם.

מה קרה לבילאל במגיפת בקורונה?

בזמן הקורונה, בתי הספר הבדואים בנגב, כמו בתי הספר האחרים בארץ, היו סגורים רוב הזמן. בהתחלה, הנהנה בילאל מהחופש ובילה שעות ארוכות במשחקי כדור-רגל ושעשועים אחרים עם בני הדודים שלו. אחרי כחודש הוא חש שהוא מאבד משהו – לימודים שיקדמו אותו.

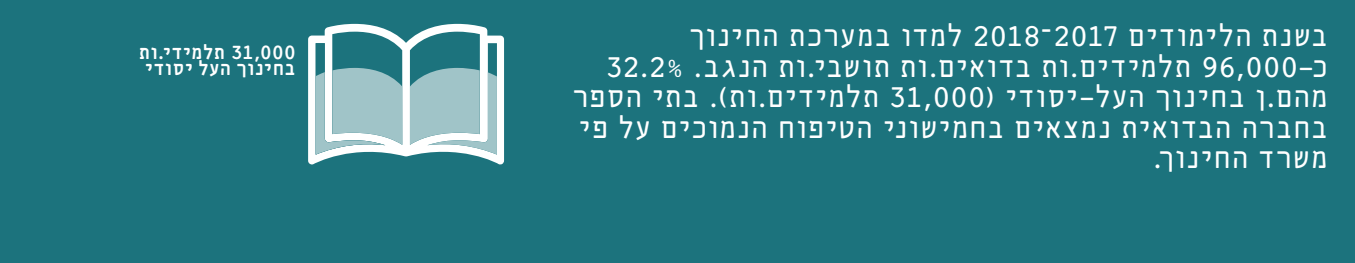
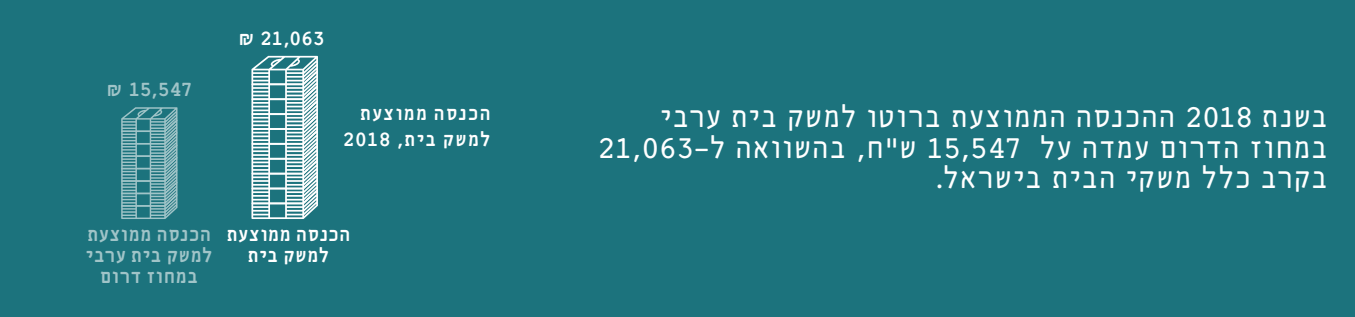
בינתיים, התארגנו המורים והמורות להמשיך את הלימודים באמצעות הזום. לרבים מהתלמידים והתלמידות מן היישוב המוכר שבו ממוקם בית הספר היה מחשב בבית (אם כי לא בהכרח לכל ילד) וגם גישות לאינטרנט; ביישובים הבלתי מוכרים, לעומת זאת, לא היו מחשבים ולא תשתית לאינטרנט. בדומה לתלמידים אחרים ביישובים הבלתי מוכרים, לבילאל לא היה מחשב. היה לו טלפון חכם, וחלק מהמורים והמורות ניסו להעביר שיעורים באמצעות הטלפון עבור תלמידיהם מהיישובים הבלתי מוכרים. השיטה לא ממש עבדה: היו הפסקות בקליטה, תלמידים פספסו הסברים וכאשר הקליטה חזרה, לא הייתה אפשרות לשאול שאלות כי המורות כבר עברו לנושא חדש. המצב היה חמור במיוחד במקצועות המתמטיקה והאנגלית, החיוניים להצלחה בבחינות הבגרות ולקבלה למוסד להשכלה גבוהה.

בילאל התקשר לאחת המורות ושאל כיצד הוא יכול ללמוד במצב כזה, כשהוא מפסיד הרבה חומה. אחרי זמן מה, התייחס בילאל מהלימודים שלא הצליח לקלוט. כמו נערים אחרים במצבו, הוא חיפס – ומצא – עבודה בשכר נמוך. אביו הרשה לו לשמור לעצמו חלק מהכנסתו. העובדה שתוך זמן קצר היה לו כסף הורידה את המוטיבציה של בילאל ללמוד. הוא הרגיש בוגר יותר וגברי יותר כי הוא גילה שהוא יכול להרוויח כסף.

מה קרה אחרי הסגר השלישי?

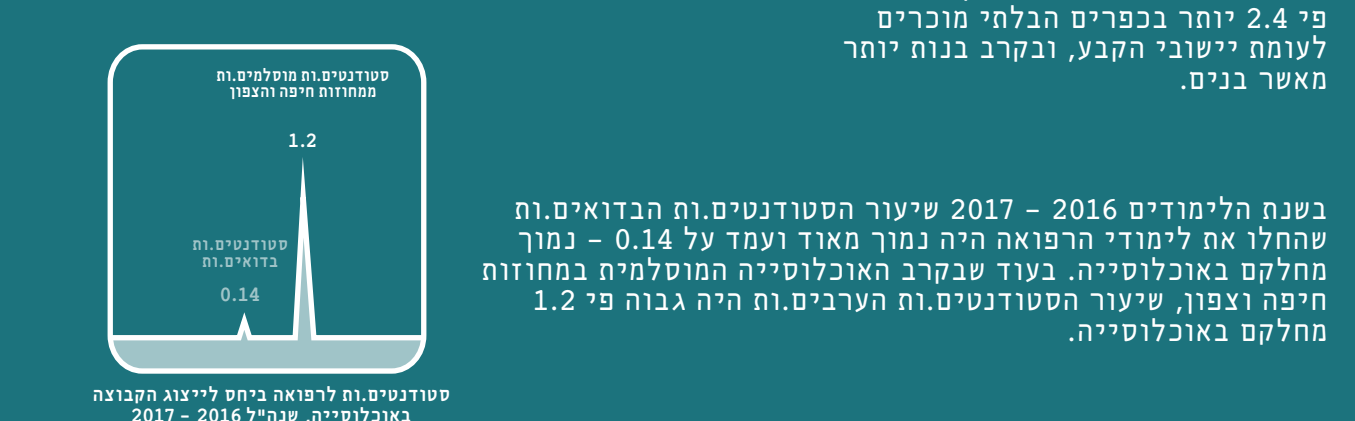
בית הספר של בילאל נפתח מחדש במרץ 2021. הוא חזר ללמוד. אולם, תוך זמן קצר, קרוב למחצית הכיתה, כולל בילאל עצמו, חלו בקורונה. הנערים והנערות עברו את המחלה בקלות יחסית (בילאל סבל כמה ימים מחום וחולשה), אבל כמעט כל בני משפחתו המורחבת נדבקו וחלק מהמבוגרים סבלו מאוד. סבא שלו היה מאושפז בבית החולים סורוקה חודש ימים וגם כששב לכפר לא היה כמקודם.

אחרי שנפתח, בית הספר של בילאל נסגר שלוש פעמים נוספות בגלל הידבקות מקורונה. הלמידה עברה פעם נוספת ללמידה מרחוק, ובילאל מצא את עצמו שוב מפגר בחומר הלימודי. הפעם הדבר הפריע לו הרבה פחות, והוא חשב לעצמו שאינו זקוק לבית הספר, כי הוא יכול לעשות כסף בלי ללמוד. אבא שלו ביקש ממנו לשכוח מהעבודה ולהמשיך ללמוד, כי אז תהיה לו אפשרות לפרנסה טובה יותר. בילאל הצעיר חשב אחרת. והעניד? בינתיים, דומה שמגפת הקורונה סתמה את הגולל על תוכניותיו של בילאל להצטיין בלימודים, ולרכוש השכלה גבוהה ואת הידע שיאפשר לו להיות רופא שיניים. אולי יתעשת – ואולי לא.

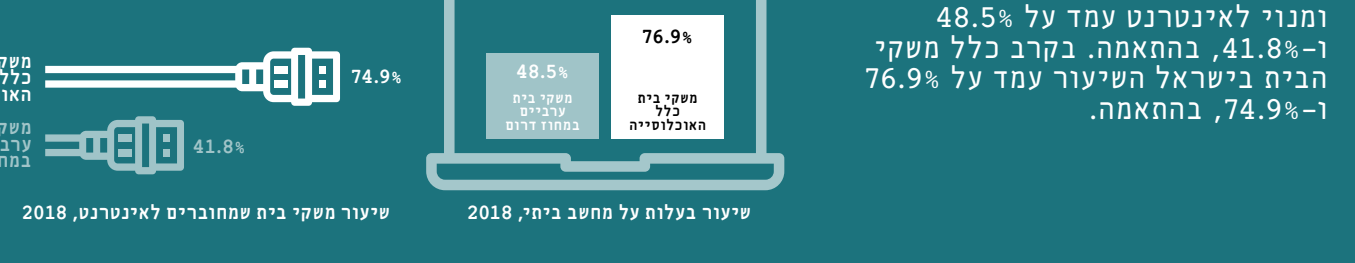

שיעור הסובלים מתח משקל בקרב ילדים בדואים - כפרים בלתי מוכרים לעומת ישובי הקבע, 2008

שיעור הסובלים מתח משקל בקרב ילדים בדואים בכיתות א'-ב', 2008

בשנת הלימודים 2016 - 2017 שיעור הסטודנטים והבדואים נחשלו את לימודי הרפואה היה נמוך מאוד ועמד על 0.14 - נמוך מחלקם באוכלוסייה. בעוד שבקרב האוכלוסייה המוסלמית במחוזות חיפה וצפון, שיעור הסטודנטים והערבים נחשלו היה גבוה פי 1.2 מחלקם באוכלוסייה.

לפי דוח של מרכז טאוב (וינרב, 2021), אשר ניתח את התחלואה מקורונה לפי קבוצות באוכלוסייה, נמצא כי החברה הבדואית סובלת מתח-אבחון של קורונה, דבר הגורר שיעורי אשפוז גבוהים יחסית לחברה היהודית הלא-חרדית.

הערכות שנעשו בתקופת משבר הקורונה על ידי צוותי המומחים, מצביעות על פגיעה קשה במיוחד בתלמידיהם מהחברה הבדואית, בעיקר בשל אי מוכנות ללמידה מרחוק בהיבטים תשתיתיים. אין תחנה נשירה לשנים 2020 - 2021, כפי שציין לשלילה מבקר המדינה.

המלצות צוותי המומחים בהקשר הדמות השלישית: המלצות כלליות

- יש להקים פורום מיוחד שבו יתקבלו החלטות בעלות השלכות על מערכת החינוך בשעת חירום, אשר ישרב מורים, מנהלים, הורים ותלמידים בקבלת ההחלטות.
- יש להקים ועדת בדיקה חיצונית ליישום מדיניות הלמידה המקוונת, שתבחן את תפקוד מערכת החינוך בזמן המשבר ותפיק לקחים כהנה למשברים עתידיים.
- על הממשלה לנקוט בצעדים לצמצום הפערים החינוכיים בין קבוצות שונות בחברה בישראל – בין היתר באמצעות תקצוב דיפרנציאלי של תלמידים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך, השקעה מוגברת בסגל ההוראה וצמצום מספר התלמידים בכיתה.

הנגשת משאבי למידה והבטחת ביטחון תזונתי

- יש לרכוש מחשבים או טאבלטים לכל התלמידים שאין ברשותם את הציוד הזה. הוראה זו כבר ניתנה, אבל לא כל בתי הספר מילאו אותה.
- יש לספק ציוד טכנולוגי וגישה אינטרנטית לתלמידים, סטודנטים ומורים ביישובים הבלתי-מוכרים בנגב, בחינוך המיוחד, באוכלוסייה החרדית, במזרח ירושלים ובאוכלוסיית מבקשי המקלט.
- יש להרחיב את מפעל ההזנה לכל התלמידים העומדים בדרישות חוק ארוחה חמה. בטווח הארוך יותר, יש לפתח פתרון לאומי כולל לחוסר הביטחון התזונתי בישראל.